

mgr lic. Anna Paneth

Kraków 15.06.2023 r.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Papieskiego

Jana Pawła II w Krakowie

Dyscyplina: nauki teologiczne

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

*Wychowanie chrześcijańskie w świetle
wybranych materiałów edukacyjnych do nauczania religii
w szkole podstawowej w Polsce powstałych po 2010 roku*

napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Józefa Stali

Odpowiedzialne i mądre wychowanie dzieci i młodzieży, a szczególnie ich wprowadzenie w życie zgodne ze wskazaniami Jezusa Chrystusa skłania Kościół do podtrzymywania i ubogacania wychowania chrześcijańskiego. Przyjęcie założeń, że każdy człowiek jest stworzony przez Boga, zbawiony, uświęcany oraz powołany do realizacji złożonych w nim talentów niesie konieczność wychowania chrześcijanina przez całe życie. W wychowaniu chrześcijańskim stawiany jest zarówno cel ludzki – osiągnięcie dojrzałości osobowej i dojrzałości wiary jak również cel ostateczny, którym jest przygotowanie człowieka do wieczności. Wychowanie młodego pokolenia dokonujące się w kontekście ekonomicznych, politycznych, społeczno-kulturowych, edukacyjnych i religijnych wyzwań niesie z jednej strony wymóg realizmu wychowawczego, z drugiej konieczność odpowiedzialnego wychowania podejmowanego we wszystkich środowiskach wychowawczych, ze szczególnym zwróceniem uwagi na edukację religijną w szkole. W dobie gwałtownych przemian, także ideowych, polskiej szkoły podjęcie wychowania chrześcijańskiego jest zadaniem o istotnym znaczeniu. W pogoni za coraz lepszymi wynikami egzaminów istnieje niebezpieczeństwo, że zagadnienie wychowania zostanie zepchnięte na margines życia szkoły. Troska szkoły o realizację narzucanych priorytetów edukacyjnych, profilaktycznych, ideologicznych powoduje spychanie wychowania do godzin wychowawczych, a i te często są bardziej związane z organizacją zajęć dydaktycznych niż procesem doskonalenia osoby. Wychowanie chrześcijańskie realizowane w ramach nauczania religii w szkole jest, a raczej może być dobrą przeciwwagą tych niebezpiecznych przeakcentowań. Dodatkowo niezbędne jest też podkreślanie wychowawczej roli religii w szkole w obliczu nieprzychylnych jej głosów. Warto przy tym zauważyć, że istotna jest sama obecność nauczania religii w środowisku szkolnym, gdyż przywraca ono wychowaniu w szkole aksjologię oraz podstawy antropologiczne. W tej sytuacji zagrożenia formacji młodych chrześcijan konieczne jest podejmowanie przez Kościół zróżnicowanych działań dających dzieciom i młodzieży szansę zaangażowania religijnego, przy czym prócz katechezy rodzinnej i parafialnej, to nauczanie religii w szkole może pomóc uczniowi w odkrywaniu wartości chrześcijaństwa.

Celem niniejszej rozprawy doktorskiej jest krytyczna analiza wybranych materiałów edukacyjnych do nauczania religii w szkole podstawowej powstałych po 2010 roku pod kątem prezentacji i realizacji wychowania chrześcijańskiego. Wybór roku wiąże się z faktem opublikowania wówczas polskich dokumentów katechetycznych *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* oraz *Programu nauczania religii*, na bazie których

powstało kilka pakietów edukacyjnych do nauczania religii w szkole, z których wybrano dwie serie rozpowszechnionych materiałów dydaktycznych: serii pod redakcją Danuty Jackowiak i Jana Szpeta opublikowanych przez Wydawnictwo Świętego Wojciecha (tzw. seria poznańska) oraz przygotowanej pod redakcją Tadeusza Śmiecha, Elżbiety Kondrak i Bogusława Nosek (seria kielecka), Wydawnictwa Jedność. Przyjmując założenia teologii pastoralnej i katechetyki sięgnięto do dokumentów Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce, ze szczególnym odniesieniem do dokumentów katechetycznych, by z nauczania Magisterium Kościoła wyprowadzić założenia wychowania chrześcijańskiego. Przedstawiono obecny kontekst wychowania i wynikające z niego wyzwania. Następnie poddano krytycznej analizie wybrane serie podręczników do nauczania religii zestawiając je ze wskazaniem Kościoła, aby wyprowadzić wnioski pastoralno-katechetyczne. Oprócz wskazanych wyżej źródeł korzystano także z literatury przedmiotu: teologicznej, filozoficznej, pedagogicznej i psychologicznej.

Uznając złożoność współczesnego kontekstu wychowawczego podjęto krytyczną analizę pakietów edukacyjnych do nauczania religii pod kątem prezentacji i realizacji wychowania chrześcijańskiego w szkole. Przebiega ono w oparciu o konkretne materiały edukacyjne do nauczania religii, dlatego w niniejszej dysertacji przeanalizowano na ile ideał wychowania chrześcijańskiego jako wychowania integralnego jest przez nie realizowany, czy i w jakim stopniu nauczyciel religii może wszystkie elementy wychowania integralnego odszukać w przygotowanych pakietach edukacyjnych do nauczania religii w szkole i wdrażać je w procesie wychowania? Punktem wyjścia jak i dojścia wychowania chrześcijańskiego jest Jezus Chrystus, który stanowi także ideał wychowania, bowiem wychowanek musi być formowany na Jego miarę, stąd kolejne pytania o realizację wychowania do stałej relacji z Jezusem Chrystusem, aż po osiągnięcie świętości. Zgodnie z postawionymi pytaniami w pierwszym rozdziale rozprawy jest zaprezentowana problematyka wychowania chrześcijańskiego wobec różnorodnych wyzwań ponowoczesności oraz przedstawiony współczesny kontekst wychowania i wyrastające z niego wyzwania. Wychowanie chrześcijańskie musi być wewnętrznie spójne, oparte o mocne fundamenty prawdy o człowieku, dlatego w rozdziale drugim jest realizowana krytyczna analiza materiałów edukacyjnych do nauczania religii pod kątem ukazywania prawdy o osobie ludzkiej, prezentowania wychowania intelektualnego, uczuciowego i wolitywnego, a także formacji sfery duchowej. Wychowanie chrześcijańskie nie może pozostać tylko na płaszczyźnie ludzkiej, ale domaga się odniesienia do Jezusa Chrystusa, poznawania Go, wzmacniania kontaktu, aż do komunii z Nim. Dlatego w rozdziale trzecim jest dokonana krytyczna analiza materiałów edukacyjnych pod kątem realizowania w oparciu o nie wychowania do osobistego kontaktu z Jezusem Chrystusem. wychodząc od poznania prawd wiary, tworzenia sytuacji wychowawczych i ich interpretacji, przez wychowanie modlitewno-liturgiczne, społeczno-moralne aż po zjednoczenie z Jezusem Chrystusem. Nauczanie religii w szkole winno nie tylko przekazać podstawowe prawdy wiary, ale podejmować wychowanie obejmujące wszystkie aspekty wychowania ogólnego i pedagogii wiary. Życie i wiara, codzienność i liturgia, wspólnotowość i moralność, miłość i odpowiedzialność w codziennym życiu chrześcijanina winny się wzajemnie przenikać, co może budzić i umacniać wychowanie chrześcijańskie podejmowane w szkolnym nauczaniu religii.

Realizacja celu badawczego wymagała zastosowania odpowiednich metod: krytycznej analizy wybranych materiałów do nauczania religii w kontekście źródeł teologicznych oraz literatury przedmiotu; metody syntezy, która umożliwiła zebranie rozproszonych treści na temat wychowania chrześcijańskiego oraz metody pastoralnej, która pozwoliła na wprowadzenie podstawowych wniosków pastoralno-katechetycznych.

Słowa kluczowe: wychowanie chrześcijańskie, wychowanie integralne, nauczanie religii w szkole

Anna Paneth